

ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΞΙΑΣ: ΑΠΟΦΕΥΓΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΤΙΓΜΑ ΛΟΓΩ COVID-19

Αναφορά στο «κοινωνικό στίγμα» έγινε για πρώτη φορά το 1963 από τον Erving Goffman (*Stigma: notes on the management of spoiled identity*, βιβλίο αναφοράς) ο οποίος διερεύνησε την έννοια της «κατεστραμμένης ταυτότητας» ατόμων και την απώλεια της κοινωνικής τους υπόστασης. «Στίγμα» είναι το ανεξίτηλο σημάδι που βάζει η κοινωνία σε κάποιον τον οποίο επιθυμεί να ξεχωρίσει υποδηλώνοντας αρνητικές ιδιότητες σε αυτόν. Η έννοια του στίγματος είναι κοινωνικά κατασκευασμένη και συνώνυμη με δυσμενείς διακρίσεις στη διαφορετικότητα των ανθρώπων.

Οι έρευνες στην ανθρωπολογία, στην κοινωνιολογία και στην κοινωνική ψυχολογία καταλήγουν στο ότι το κοινωνικό στίγμα εμπεριέχει τρία στοιχεία: την άγνοια (έλλειψη γνώσης), την προκατάληψη (αρνητικές στάσεις) και την διάκριση (εξοστρακισμός και περιθωριοποίηση). Στις κατηγορίες των κοινωνικά στιγματισμένων ανήκουν μέχρι σήμερα κυρίως οι ψυχικά ασθενείς, οι τσιγγάνοι, οι μετανάστες / πρόσφυγες/ παλινοστούντες, οι πάσχοντες και οι φορείς του AIDS, οι πρώην και οι νυν φυλακισμένοι, οι τοξικομανείς και οι απεξαρτημένοι. Βάσει ερευνών (πχ Haddad, 2015), σε διάφορα κοινωνικά πλαίσια, στον κατάλογο των στιγματισμένων μπορεί να βρεθούν και οι άστεγοι, οι άνεργοι ή και οι λήπτες δημοσίων επιδομάτων, τα ορφανά παιδιά, άτομα με σωματική αναπηρία ή δυσμορφία και άλλοι. Σήμερα, ο covid-19 και η πανδημία του κοροναϊού έχουν δημιουργήσει κοινωνικό στίγμα και στάσεις κοινωνικής διάκρισης απέναντι σε άτομα συγκεκριμένων εθνικοτήτων καθώς και σε αυτούς που έχουν νοσήσει.

Ο κοινωνικός στιγματισμός σε σχέση με τον covid-19 σχετίζεται κυρίως με το ότι είναι μια νέα ασθένεια και πολλά πράγματα γύρω από αυτήν παραμένουν άγνωστα στο ευρύτερο κοινό. Και, όπως ξέρουμε, το άγνωστο δημιουργεί φόβο. Και ο φόβος σχετίζεται με τους «άλλους». Και οι «άλλοι» είναι διαφορετικοί αφού είναι ασθενείς ενός θανατηφόρου ιού. Άρα «εγώ» (ο μη-ασθενής) διαχωρίζω τη θέση μου και δεν αποδέχομαι τους «άλλους» (τους ασθενείς από covid-19), διαχωρίζω τη θέση μου από αυτούς και απομακρύνομαι, τους κολλάω την ταμπέλα του ασθενή που φέρει μια καθόλα επικίνδυνη νόσο, τους στιγματίζω κοινωνικά, τους εξοστρακίζω.

Ο κοινωνικός στιγματισμός σε αυτή του μορφή όμως, οδηγεί σε κοινωνική απομόνωση η οποία απομόνωση μάλλον ενισχύει παρά μειώνει την μετάδοση της νόσου. Ο κοινωνικός στιγματισμός

- οδηγεί τους ανθρώπους στο να κρύβουν την ασθένεια
- τους αποθαρρύνει από το να προβούν σε δειγματοληψίες για εντοπισμό ασυμπτωματικών κρουσμάτων
- δεν ενισχύει υγιείς συμπεριφορές.

Με άλλα λόγια, βοηθάει στην εξάπλωση του covid-19 και όχι στην μείωση της ασθένειας.

Ο κοινωνικός στιγματισμός δημιουργεί ταμπέλες και οι ταμπέλες καταστρέφουν την ψυχοκοινωνική ταυτότητα των ατόμων. Το στίγμα δίνει μια καινούργια ταυτότητα στο άτομο αλλά και μια αντίδραση των άλλων απέναντι σε αυτό. Η αντίδραση αυτή φαίνεται μέσα από τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις που αρχίζουν να κατασκευάζονται σε

ομαδικό επίπεδο μέσα στην κοινωνία. Σημαντικό είναι το πώς μιλάμε και το πώς συζητάμε, το τι μεταδίδεται και το τι μαθαίνεται για τον ιό, την ασθένεια και τους επηρεαζόμενους από αυτήν. Όταν η γλώσσα που χρησιμοποιείται έχει αρνητικό νόημα ή προσδίδεται σε αυτήν αρνητική χροιά, υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα να οδηγηθεί η κοινωνία σε αρνητικά στερεότυπα και συμπεράσματα, να γίνουν λανθασμένες συνδέσεις μεταξύ της ασθένειας και άλλων ατομικών παραγόντων, να δημιουργηθεί φόβος και πανικός και να ισχύσει μια στάση αναξιοπρέπειας απέναντι σε αυτούς που έχουν τον ιό.

Οι λέξεις που χρησιμοποιούν τα ΜΜΕ έχουν μεγάλη δύναμη και επιρροή στον κόσμο. Μιλάμε για τον covid-19 αλλά δεν μιλάμε για τον «κινέζικο ιό».

Μιλάμε για άτομα που έχουν τον covid-19, για άτομα που αναρρώνουν από αυτόν ή για άτομα που έχουν πεθάνει αφού έχουν νοσήσει από τον ιό αλλά δεν μιλάμε για «θύματα του κοροναϊού» ούτε για «περιστατικά του κοροναϊού».

Δεν μιλάμε για άτομα που «κόλλησαν» ή «θα μεταδώσουν» ή «θα σας κολλήσουν» γιατί με τον τρόπο αυτό είναι σα να υπονοείται μια κακόβουλη και κακοπροαίρετη πράξη εκ μέρους τους, μια πράξη που στόχο έχει να κάνει κακό, να προκαλέσει την ασθένεια και ίσως και το θάνατο και που γίνεται συνειδητά. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να περάσει αυτό το μήνυμα στην κοινωνία. Η γλώσσα επικοινωνίας και οι λέξεις πρέπει να βασίζονται σε ερευνητικά δεδομένα, σε επιστημονικές αναφορές και σε συμβουλές από ειδικούς σε θέματα υγείας. Οι λέξεις να μην φέρνουν την καταστροφή, την υπερβολή, τον αρνητισμό ούτως ώστε να μην ενισχύεται ο φόβος, ο θυμός, η αποστροφή απέναντι στα άτομα που νοσούν. Γιατί, τελικά, οι νοσούντες, απέναντι στην κοινωνική αποστροφή, θα πουν ψέματα και δεν θα αποκαλύψουν με ποιους ήρθαν σε επαφή για να γίνουν οι ενδεδειγμένες ιχνηλατήσεις, δεν θα αυτο-περιοριστούν μετά από ένα ταξίδι, θα πάνε επίσκεψη στους ηλικιωμένους γονείς τους και θα ψωνίσουν στην υπεραγορά της γειτονιάς τους. Θα κάνουν δηλαδή το αντίθετο από αυτό που είναι το ζητούμενο σε μια προσπάθεια να διατηρήσουν τη θέση τους στην κοινωνία και να μην αποκλειστούν. Μια προσπάθεια να διατηρήσουν την αξιοπρέπειά τους και να μην αποπροσανατολιστούν. Μια προσπάθεια να αποφύγουν την ρετσινιά του covid-19.

Δρ Νάσια Τριγωνάκη-Παύλου, PhD

Λειτουργός Υπηρεσίας Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας

ΥΠΠΑΝ